

Організаційні аспекти фінансового забезпечення агропромислового комплексу: досвід розвинених країн

Organisational Aspects of Financial Support for the Agro-Industry: The Experience of Developed Countries

Андрій Білоченко¹, Інна Гушча²

Andrii Bilochenko, Inna Gushcha

¹ National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"

10 Heroiv Oborony street., Kyiv, 03127, Ukraine

² National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

15 Heroiv Oborony street., Kyiv, 03041, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.83-4

JEL Classification: Q14

Received 20.06.2022

Accepted 26.07.2022

Published online 31.07.2022

Corresponding Author:

Andrii Bilochenko

abilochenko@yahoo.com

© 2022 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. Мета – дослідження організаційних аспектів фінансового забезпечення агропромислового комплексу розвинених країн та визначення можливостей їх імплементації в Україні. В статті проаналізовано досвід державного та кредитного фінансування агропромислового комплексу розвинених країн (на прикладі Сполучених Штатів Америки, країн Європейського Союзу, Канади та Японії); виділено їх позитивні риси та можливості імплементації цього досвіду для України. Вивчаючи досвід фінансового забезпечення агропромислового комплексу розвинених країн, можна зробити висновок, що в них склалися специфічні системи обслуговування сільськогосподарського виробництва. Це зумовлено, перш за все, особливостями даної сфери економіки, а саме необхідністю усунення явища економічних криз, які виникають з різних причин: циклічність економічного розвитку чи соціально-економічна нестабільність. Державна підтримка іноземного агропромислового комплексу в різних країнах має свої позитивні наслідки. Проте, з різних причин застосувати окремий інструмент державної підтримки в Україні на основі зарубіжного досвіду неможливо. По-перше, в країнах ЄС та інших розвинутих країнах світу аграрний сектор характеризується перевиробництвом сільськогосподарської продукції. З іншого боку, в Україні необхідно нарощувати виробництво вітчизняної сільськогосподарської продукції. По-друге, перш ніж прийняти рішення про посилення державної підтримки агропромислового комплексу, необхідно взяти до уваги рівень дефіциту бюджету, за якого Україна навряд чи зможе вжити певних заходів порівняно з іншими країнами. Окрім цього, варто брати до уваги значні втрати агропромислового комплексу внаслідок воєнних дій на території України та перерозподіл державного бюджету на мінімізацію цих наслідків. Без наявних бюджетних коштів забезпечити належний рівень розвитку аграрного сектора економіки України нереально.

Ключові слова: агропромисловий комплекс; фінансове забезпечення; державна підтримка; кредитування АПК.

Abstract. The research aims to study the organizational aspects of financial support for the agro-industry of developed countries and to determine the possibilities of their implementation in Ukraine. The article analyzes the experience of state and credit financing of the agro-industry of developed countries (using the example of the United States of America, countries of the European Union, Canada and Japan); their positive features and possibilities of implementation of this experience for Ukraine are highlighted. Studying the experience of financial support of the agro-industry of developed countries, we can conclude that they have developed specific systems for servicing agricultural production. This is caused, first of all, by the peculiarities of this sphere of

economy, namely the need to eliminate the phenomenon of economic crises that arise for various reasons: cyclical economic development or socio-economic instability. State support of the foreign agro-industry in multiple countries has positive consequences. However, it is impossible to apply a separate instrument of state support in Ukraine based on foreign experience for various reasons. Firstly, in the EU and other developed countries, the agricultural sector is characterized by the overproduction of farm products. On the other hand, in Ukraine, it is necessary to increase the production of domestic farm products. Secondly, before deciding to increase state support for the agro-industry, it is essential to take into account the level of the budget deficit, for which Ukraine is unlikely to be able to take specific measures compared to other countries. In addition, it is worth taking into account the significant losses of the agro-industrial complex as a result of military operations on the territory of Ukraine and the redistribution of the state budget to minimize these consequences. Without available budget funds, it is impossible to ensure the proper level of development of the agricultural sector of the Ukrainian economy.

Keywords: agro-industry; financial security; state support; agro-industry lending.

ВСТУП

Існуючі в Україні процедури формування та використання організаційно-економічних механізмів фінансового забезпечення агропромислового виробництва є незавершеними та потребують суттєвого вдосконалення. У цьому плані позитивні корективи можна внести, вивчивши досвід іноземної фінансової підтримки у сфері агропромислового комплексу.

Вивченням питань фінансового забезпечення, формування систем фінансової безпеки та інституційного нагляду за процесом фінансування підприємств агропромислового комплексу присвячено праці багатьох вчених, зокрема М. Дудка у [3] проводить діагностику та оцінку зв'язку між формою фінансування та рівнем рентабельності підприємств агропромислового сектору економіки. Вчений С. Захарін у [14] викладає результати досліджень з питань удосконалення механізмів державного регулювання фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності в агропромислому комплексі. Автор Н. Левченко у [9] на підставі аналізу досвіду країн ЄС обґрунтовує вагомість бюджетної підтримки розвитку АПК. Фахівець А. Марина у [10] визначає напрямки фінансування агропромислового комплексу України на основі дослідження сучасного стану державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Проте багато питань залишаються невирішеними, що відображає необхідність подальших наукових досліджень. Зокрема, заслуговують на увагу питання самофінансування іноземних сільськогосподарських організацій, управлінські

заходи щодо ефективного використання та мобілізації ресурсів, методи залучення коштів, способи державної підтримки.

Метою статті є дослідження організаційних аспектів фінансового забезпечення агропромислового комплексу розвинених країн та визначення можливостей їх імплементації в Україні.

Основними завданнями дослідження є: проаналізувати досвід державного та кредитного фінансування агропромислового комплексу розвинених країн (на прикладі США, країн ЄС, Канади та Японії); виділити їх позитивні риси та можливості імплементації цього досвіду для України.

Основна гіпотеза дослідження полягає у тому, що кращий зарубіжний досвід з питань організації належного фінансового забезпечення аграрного сектору потребує більш детального вивчення з точки зору оцінки можливостей його використання у вітчизняних умовах. Однак просте «копіювання» кращих зарубіжних практик без врахування особливостей сучасних умов функціонування галузі неможливе за сучасних умов функціонування галузі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У високорозвинених країнах світу задля підтримки розвитку агропромислового комплексу держава через уповноважені органи проводить гнучку фіскальну політику, організує преференційне кредитування, бере участь в страхуванні агропромислового комплексу, здійснює підтримку доходів сільськогоспо-

дарських виробників, проводить цінове та тарифне регулювання, виділяє державні інвестиції та використовує інші заходи державної підтримки та регулювання. Саме завдяки посиленій державній підтримці агропромислового комплексу країни – найбільші експортери продовольства – США, Канада, країни Європейського союзу, Китай, Японія – змогли досягти збільшення параметрів агропромислового виробництва та зміцнення своєї продовольчої безпеки.

Найважливішим фактором розвитку агропромислового сектору США є його регулювання та підтримка. Агропромислова політика США умовно поділяється на три основні групи заходів:

- забезпечення основ продовольчої безпеки (заходи грошово-кредитної та податкової політики; регулювання доходів селян; підтримка цін на продукцію; заходи зовнішньоторгівельного регулювання; регулювання ринків збуту; науково-інформаційне забезпечення та обслуговування агропромислового сектору);
- забезпечення населення доступним та повноцінним продовольством (державний контроль якості та оцінка безпеки продовольства; продовольча допомога населенню; запобігання втратам продовольства; сприяння забезпеченню раціонального харчування громадян);
- оптимізація використання природних ресурсів та сільський розвиток (сприяння раціональному природокористуванню, збереження та підвищення родючості ґрунтів; водоохоронні заходи; комплексний розвиток сільських територій).

Специфічною рисою агропромислового комплексу США є те, що провідною організаційно-правовою формою агробізнесу є фермерські господарства. У останні десятиліття склалася тенденція укрупнення і зростання їх концентрації: число фермерських господарств з кінця 1970-х років в США поступово скоротилося приблизно на 30%, а середня площа одного збільшилася з 125 до 220 гектарів. Поступово зростає і концентрація товарного виробництва аграрної продукції: основний обсяг товарної продукції дають 20% фермерів, інші господарства малотоварні чи просто самоспоживаючі [8]. Сильний і процвітаючий сільськогосподарський сектор має важливе значення для добробуту економіки

США. Американські фермери забезпечують надійне постачання продовольства, сприяють зростанню робочих місць і сприяють економічному розвитку.

У системі державної підтримки агропромислового комплексу в США значна частина належить субсидіям підтримки цін. Система цінового регулювання включає встановлення мінімальної та максимальної меж ціни, а також умовної ціни, яку намагається підтримувати держава; державні закупівлі агропромислової продукції для товарної інтервенції та підтримки умовної ціни на продукцію сектору.

Щоб підтримувати конкурентоспроможний сільськогосподарський сектор, Міністерство сільського господарства США підтримує здатність фермерів і власників ранчо розпочинати й підтримувати прибутковий бізнес, а також надає фінансову підтримку виробникам, які постраждали від стихійних лих. Крім того, дослідницькі агенції Міністерства сільського господарства США продовжують запроваджувати високопродуктивні види рослин, тварин та інтегровані варіанти управління, які підвищують ефективність сільськогосподарських методів. Також у системі державної підтримки агропромислового комплексу в США важливою є система страхування. Річна нормалізована вартість захисту від ризиків, що надається сільськогосподарським виробникам через Федеральну програму страхування сільськогосподарських культур наведена на рисунку 1.

Дані рисунку 1 показують, що вартість захисту від ризиків, що надається сільськогосподарським виробникам в США має тенденцію до щорічного зростання та перевиконання планового значення, що має вагомий вплив для розвитку агропромислового комплексу країни.

У США високо розвинена система сільськогосподарського фінансування, яка дозволяє, окрім бюджетних ресурсів та традиційного комерційного банківського кредитування, залучити значні кошти на міжнародних та національних ринках капіталу. Важливе значення у системі заходів державної підтримки агропромислового комплексу в США відведено програмам у сфері кредитування. У США функціонує заснована державою кооперативна кредитна організація сільськогосподарських виробників – фермерська кредитна си-

стема (*FCS*) [8]. Уряд в даному випадку виступає у якості не тільки регулювальника роботи всіх кредитних інститутів, а й як гарант і контролер *FCS*.

Також уряд бере участь у формуванні кредитних ресурсів, які надаються суб'єктам агропромислового сектору. Фінансова мережа *FCS* залучає кошти, продаючи цінні папери інвес-

торам по всьому світу, а потім переводить цей капітал у сільськогосподарський сектор США. Маючи високий рейтинг AAA, боргові зобов'язання *FCS* мають високий попит, що призводить до конкурентоспроможних процентних ставок за кредитами для клієнтів незалежно від фінансових умов у сільськогосподарській галузі.

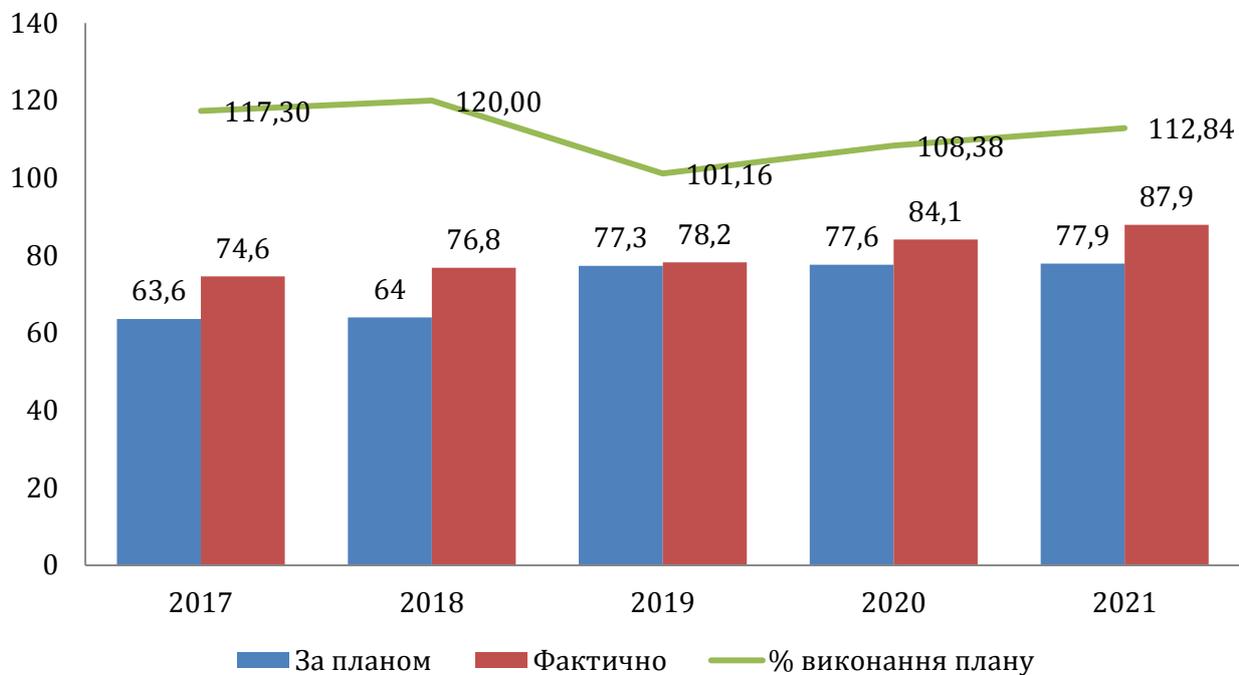

Рисунок 1 – Річна нормалізована вартість захисту від ризиків, що надається сільськогосподарським виробникам через Федеральну програму страхування сільськогосподарських культур за 2017-2021 рр., млрд дол. США [13]

Система *FCS* працює за принципом фінансування через кредитні кооперативи, що належать фермерам та багаторазово підвищує її ефективність, адже клієнти є одночасно власниками фінансового бізнесу та зацікавлені в підвищенні прибутковості та зростанні капіталізації корпорації. Правила роботи фінансових установ встановлюються членами Ради директорів, котрі є клієнтами *FCS* та обираються колегами. Це забезпечує повне розуміння специфіки роботи у сільськогосподарському секторі та встановлення вигідних схем співпраці з підприємцями. Коли асоціації *FCS* процвітають, вони часто повертають частину свого доходу своїм клієнтам-власникам, а ці надходження, в свою чергу, зменшують відсоткову ставку для позичальників. Повернення патронажу є ключовою відмінністю між системою *FCS* та іншими комерційними кредиторами в США: ця система дозволяє створювати нові робочі місця та стимулює

економічне зростання, адже надає кредити як фермерам, так і підприємствам суміжних галузей. Система *FCS* формує можливості для індивідуального підходу до кожного підприємця та умови для підтримки найбільш уразливих категорій. Кредитні установи пропонують досить гнучкі умови фінансування та довгострокові кредити (до прикладу, з можливістю відстрочення платежу та виплатою відсотків щорічно).

Дослідницький інтерес викликає також агропромислова політика країн Європейського союзу. Країни Європейського союзу вирішують проблеми державного регулювання та державної фінансової підтримки агропромислового комплексу як шляхом вироблення заходів на національному рівні, так і шляхом реалізації управлінських рішень у рамках єдиної загальнонаціональної політики Європейського союзу. Бюджет Єдиної агропродовольчої політики формується із двох джерел:

Європейського аграрного фонду гарантування [5] та Європейського аграрного фонду розвитку сільських територій [4]. На продукти першої необхідності заздалегідь встановлюються мінімальні ціни. Для того, щоб зберегти стабільність рівня цін у випадку зниження ринкових більш ніж на 10% нижче за мінімальний рівень, уповноважені органи Європейського союзу організують їх гарантовані закупівлі за заздалегідь встановленими фіксованими цінами. Серед пріоритетів агропродовольчої політики країн Європейського союзу лідирують принципи стимулювання внутрішнього попиту переважно на продукти, вироблені країнами об'єднання. Для обмеження імпорту сільськогосподарської продукції Європейський союз використовує такі методи, як підвищення розмірів ввізного мита, розробка технічних стандартів на продовольчу продукцію, субсидування експорту, встановлення квот та ін. Ці заходи сприяють стабілізації стану та розвитку місцевих товаровиробників.

Кожна країна Європейського союзу виробляє національні програми розвитку агропромислового сектору, оцінюючи та аналізуючи проблеми та потреби підвідомчих територій. Водночас Європейським союзом встановлено спільні пріоритети агропродовольчої політики, яких країни ЄС мають дотримуватись [6]:

- сприяння передачі знань у сільське господарство та сільські регіони кожної країни;
- всебічне підвищення життєздатності та конкурентоспроможності сільського господарства, сприяння впровадженню інноваційних технологій в агропромисловий комплекс;
- формування «продовольчого ланцюжка», організація оптимальних умов для утримання та годування сільськогосподарських тварин;
- управління виробничими, фінансово-економічними та екологічними ризиками у сільському господарстві;
- відновлення, збереження, зміцнення та дбайливе використання екосистем, пов'язаних з агропромисловим виробництвом;
- всебічне сприяння ресурсозбереженню та підтримка переходу до низьковуглецевої та стійкої до кліматичних змін економіці в галузях агропромислового комплексу;

- сприяння соціально-економічному розвитку села, соціальній інтеграції, зменшенню масштабів бідності сільського населення.

Незважаючи на єдині підходи до реалізації агропромислової політики, окремі країни Європейського союзу мають певну свободу ухвалення управлінських рішень, виходячи з конкретних місцевих потреб кожної підвідомчої території. За 2014-2020 роки у країнах Європейського союзу було вироблено та продовжують реалізацію 115 спеціальних програм розвитку сільських регіонів (*Rural Development Programmes* [7]). У тому числі 20 програм є єдиними національними програмами (таблиця 1).

Таблиця 1 – Параметри фінансування програм розвитку сільських територій країн Євросоюзу на 2014–2020 роки [7]

Країна	Число чинних програм	Обсяг фінансування, млн. євро	% від загального обсягу фінансування ЄС
Франція	30	11385	12,09
Італія	23	10444	11,09
Іспанія	19	8297	8,81
Німеччина	15	9446	10,03
Португалія	3	4058	4,31
Бельгія	2	648	0,69
Австрія	2	3938	4,18
Фінляндія	2	2380	2,53
Болгарія	1	2367	2,51
Чехія	1	2306	2,45
Данія	1	919	0,98
Естонія	1	823	0,87
Ірландія	1	2191	2,33
Греція	1	4718	5,01
Хорватія	1	2026	2,15
Кіпр	1	132	0,14
Латвія	1	1076	1,14
Литва	1	1613	1,71
Люксембург	1	101	0,11
Угорщина	1	3431	3,64
Мальта	1	97	0,10
Нідерланди	1	765	0,81
Польща	1	8698	9,24
Румунія	1	8128	8,63
Словенія	1	838	0,89
Словаччина	1	1560	1,66
Швеція	1	1764	1,87
Усього по ЄС	115	94149	100

За кількістю чинних програм у Європейському союзі лідирує Франція (30 програм із часткою фінансування 11,5%). Франція не випадково є найактивнішим учасником розвитку агропромислового комплексу. Проблема опустіння сільської місцевості у Франції серйозно загострилася ще повоєнні роки, під час економічного підйому країни, що став катализатором масової урбанізації французьких провінцій. Це стало приводом для розробки та створення у 1963 році міжвідомчого інструменту відновлення рівноваги між великими містами та провінцією – агенції *DATAR* [11], основними цілями якого було: розвиток виробництва переважно у провінціях (створення «полісів конкурентоспроможності»). З цією метою було розроблено комплексні заходи для створення сприятливих умов для підприємців у сільській місцевості – пільгові режими оподаткування, нова сучасна інфраструктура, субсидування тощо. Завдяки формуванню агенції *DATAR* уряду Франції вдалося впоратися з процесом міграції сільського населення і переламати тенденцію відтоку жителів із села – це дозволило підвищити рівень зайнятості на селі та домогтися диверсифікації сільської економіки, що дозволяє французьким провінціям інтенсивно розвиватися до цих пір. У 2009 році *DATAR* передав свої місії Генеральній комісії з питань територіальної рівності [2]. Саме комплексний підхід, котрий враховує всі аспекти життєдіяльності агропромислового комплексу Франції зміг забезпечити повноцінне, ефективне вирішення проблем розвитку аграрного сектору та досягти збалансування системи продовольчого забезпечення.

Наступною за кількістю чинних програм у Європейському союзі є Італія (23 програми з часткою 10,5%). В Італії основним елементом підтримки сільськогосподарських товаровиробників виступає система кредитної кооперації. Кредитування аграрного сектора через систему кооперативних банків також поширене у Франції, Німеччині, Польщі. На частку кооперативних банків припадає у Франції 75% сільськогосподарського кредиту, в Італії – 60%, в Німеччині – 44%, Банки такого типу надають усі види позичок різної терміновості. Системи кредитування аграрного виробництва, що склалися за кордоном, в кожній країні відрізняються своїми підходами до підтримки агропромислового комплексу. Можна відзначити й загальні тенденції: активну участь

держави у формуванні системи кредитування агропромислового комплексу; нормативно-правове забезпечення умов функціонування кредитної системи; фінансово-кредитна підтримка агропромислового комплексу.

Розглянемо також досвід Німеччини (15 програм із часткою 9,5%). Сучасну систему агропромислового кредитування Німеччини у всьому світі визнано класичною. Держава активно реалізує пільгову політику щодо сільськогосподарських товаровиробників. В основному підтримуються фермери до 40 років – їм надається пільгове кредитування з метою здійснення капітальних вкладень у виробничу інфраструктуру, будівництво житла, купівлю орендованого господарства. В Німеччині функціонує Німецький Союз кооперативів (*The German Cooperative and Raiffeisen Confederation*) [12], яким об'єднані всі кредитні (кредитно-споживчі) кооперативи країни – у тому числі й зайняті у сфері сільськогосподарського кредитування. Згідно з німецьким законодавством, кредитна кооперація зосереджена у вигляді своєрідної ієрархії, що складається із трьох рівнів: «базовою» ланкою аграрного кредитування виступають об'єднуючі виробників, місцеві кооперативи, які здійснюють свою діяльність у межах окремого муніципалітету; такі кооперативи об'єднані в регіональні сільськогосподарські банки, які «зливаються» у результаті єдиний кооперативний банк. Інформація про діяльність сільськогосподарської кредитної кооперації в Німеччині повністю прозора, а відомості про кредитування суб'єктів агропромислового комплексу розміщені у вільному доступі на веб-сайті федерального міністерства сільського господарства.

Дещо відмінною від країн Європейського Союзу та США щодо регулювання фінансового забезпечення агропромислового комплексу є політика Канади. Традиційно, на відміну від США та Європейського Союзу, канадська урядова система преференцій для агропромислового комплексу базується не на прямій підтримці прибутковості галузі, а на заходах, що допомагають фермерським господарствам отримувати стабільний середній дохід від реалізації продукції. Україна має певний інтерес до напряму фінансування, економічного змісту та механізму реалізації окремих проектів, адже вона ще не завершила процес системного впровадження всіх доступних державних

інструментів регулювання в аграрному секторі.

Для України повчальним у царині державної підтримки агропромислового комплексу є досвід Японії. Аналіз державної підтримки сільськогосподарського виробництва в цій країні показує, що майже 80% обсягів сільськогосподарського виробництва є предметом державних програм і заходів, зокрема [1]:

– закупівельна ціна рису встановлюється в розмірі, необхідному для забезпечення відшкодування витрат на його виробництво;

– на окремі види сільськогосподарської продукції встановлюються граничні ціни, але якщо вони не відповідають ринковим цінам, держава гарантує закупівлю такої сільськогосподарської продукції;

– держава забезпечує виробникам мінімальний рівень цін або компенсує різницю між регульованою ціною та ефективною ціною продажу при зниженні ціни;

– створено адекватну підтримку сільськогосподарської науки та сільськогосподарської інженерії.

Тим часом, пільгові кредити приватному сектору також широко використовуються в Японії. Це дає можливість контролювати цільове використання кредитів на державному рівні. Як наслідок, тільки за останні роки пільгове кредитування агропромислового сектору зросло майже на 50%, що призвело до зростання виробництва. У Японії ключовим фінансово-кредитним інститутом є Центральний кооперативний банк. Кооперативні кредити найчастіше мають короткостроковий характер, а довгострокове кредитування забезпечується урядовими програмами через державну корпорацію фінансування сільського, лісового та рибного господарства.

Основні показники, що характеризують рівень державної підтримки агропромислового комплексу, наведено нижче. На рисунку 2 показано структуру прямих субсидій сектору в досліджуваних країнах.

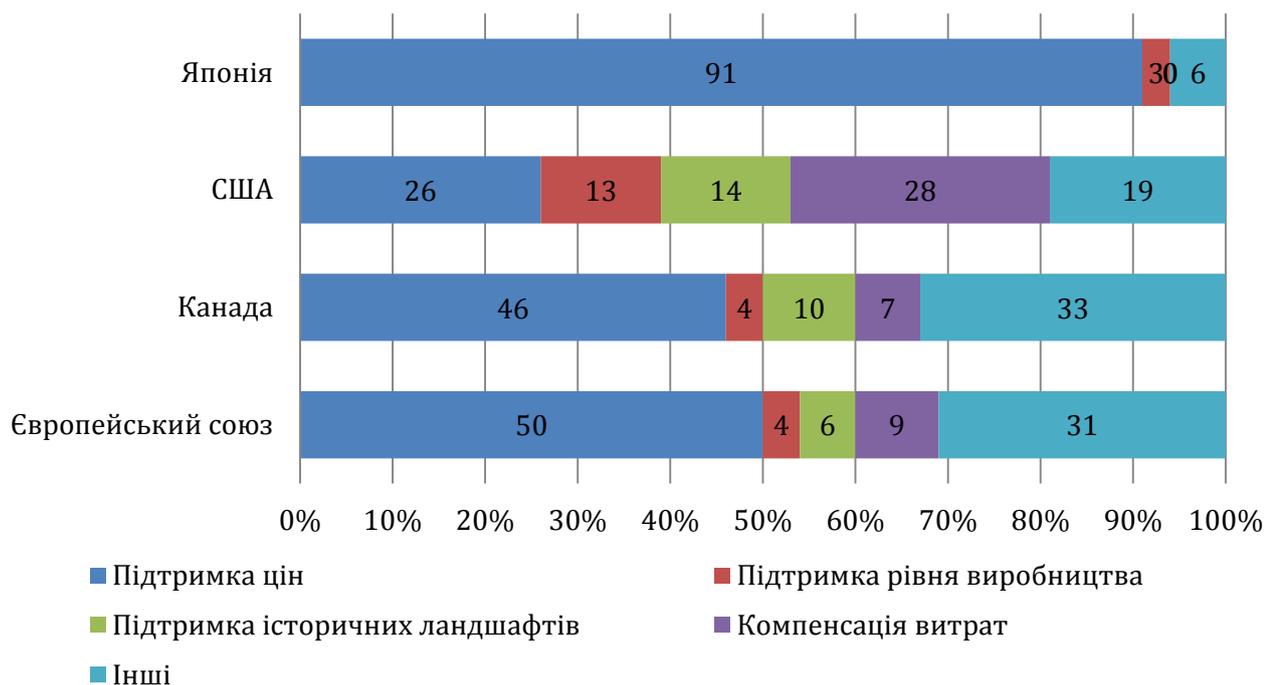

Рисунок 2– Структура прямих субсидій на підтримку агропромислового комплексу у розвинених країнах, % [8, 7]

Дані рисунку 2 показують, що 91% прямих субсидій у Японії йде підтримку цін, по 3 % підтримку рівня виробництва та компенсацію витрат, у США 26% – підтримку цін, 13% – підтримку рівня виробництва, 14% – на підтримку історичних ландшафтів, 28% – на ком-

пенсацію витрат. Близько 50% цих субсидій на підтримку цін спрямовують в ЄС та Канаді.

Структура непрямих витрат за країнами наведена на рисунку 3.

Рисунок 3– Структура непрямих витрат на підтримку агропромислового комплексу у розвинених країнах, % [8, 7]

Дані рисунку 3 показують, що у структурі непрямих витрат також немає однакової спрямованості за статтями. Так, наприклад, 80% непрямих витрат у Японії виділяється на формування та підтримку інфраструктури. У США 68% витрачають на маркетинг та рекламу, 16% на дослідження та розробки та 12% на формування та підтримку інфраструктури. Це вказує на різні підходи до фінансування агропромислового комплексу у різних країнах.

Зарубіжний досвід засвідчує, що держава напряму підтримує прибутковість підприємств агропромислового шляхом цінового регулювання та квотування виробництва, а також обмежує рівень ринкових цін монополій шляхом запровадження жорсткого антимонопольного законодавства та іншими засобами. Іншими словами, ринкова анархія в цьому відношенні недопустима ні в США, ні в країнах ЄС, ні в Японії: існує чіткий економічний механізм оптимізації дій ринку і національних регуляторів.

ВИСНОВКИ

Вивчаючи досвід фінансового забезпечення агропромислового комплексу розвинених країн, можна зробити висновок, що в них склалися специфічні системи обслуговування сільськогосподарського виробництва. Це зу-

мовлено, перш за все, особливостями даної сфери економіки, а саме необхідністю усунення явища економічних криз, які виникають з різних причин: циклічність економічного розвитку чи соціально-економічна нестабільність. Державна підтримка іноземного агропромислового комплексу в різних країнах має свої позитивні наслідки.

В Україні державна підтримка сільськогосподарського виробництва включає численні програми, зокрема: фінансування наукових розробок, фундаментальних і прикладних досліджень; фінансова підтримка агробізнесу через механізми здешевлення кредитів; підтримка рослинництва, тваринництва, птахівництва та рибництва. Проте, з різних причин застосувати окремий інструмент державної підтримки в Україні на основі зарубіжного досвіду неможливо. По-перше, в країнах ЄС та інших розвинутих країнах світу аграрний сектор характеризується перевиробництвом сільськогосподарської продукції, з іншого боку, в Україні необхідно нарощувати виробництво вітчизняної сільськогосподарської продукції. По-друге, перш ніж прийняти рішення про посилення державної підтримки агропромислового комплексу, необхідно взяти до уваги рівень дефіциту бюджету, за якого Україна навряд чи зможе вжити певних заходів порівняно з іншими країнами. Окрім цього, варто брати до уваги значні втрати агроп-

ромислового комплексу внаслідок воєнних дій на території України та перерозподіл державного бюджету на мінімізацію цих наслідків. Без наявних бюджетних коштів забезпечити належний рівень розвитку аграрного сектора економіки України нереально.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку вбачаємо глибинне дослідження кредитного забезпечення агропромислового комплексу в розвинених країнах та Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Baranovskyi, I. (2008). Zarubizhnyi dosvid kredytuvannia silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv [Traditional experience of lending to agricultural producers]. *Naukovyi visnyk natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, 119, 236-243 (in Ukrainian)
[Барановський, І. (2008). Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників. *Науковий вісник національного аграрного університету*, 119, 236-243].
2. Commissariat Général à l'Égalité des Territoires. (2022). *CGET*. Retrieved from <http://www.caue87.fr/cget-commissariat-general-a-legalite-des-territoires>
3. Dudka, M. (2018). Otsinka vplyvu struktury dzherel finansuvannia pidpriemstv APK na efektyvnist yikhnoi diialnosti [Assessment of the impact of the structure of sources of financing of agribusiness enterprises on the efficiency of their activities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 19(1), 133-137 (in Ukrainian)
[Дудка, М. (2018). Оцінка впливу структури джерел фінансування підприємств АПК на ефективність їхньої діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 19(1), 133-137].
4. European Commission. (2022). European agricultural fund for rural development. Retrieved June 1, 2022, from https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-agricultural-fund-rural-development-eafrd_en
5. European Commission. (2022). European Agricultural Guarantee Fund. Retrieved June 1, 2022, from https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-agricultural-guarantee-fund-eagf_en
6. European Commission. (2022). *Food, Farming, Fisheries*. Retrieved June 1, 2022, from <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries>
7. European Commission. (2022). *Rural Development Programmes by country*. Retrieved June 1, 2022, from https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development/country_en
8. Farm Credit. (2022). *Farm Credit System*. Retrieved from <https://farmcredit.com>
9. Levchenko, N. (2012). Yevropeyskyi pidkhid finansuvannia rozvytku APK [A European approach to financing agribusiness development]. *Ahrosvit*, 19, 5-10 (in Ukrainian)
[Левченко, Н. (2012). Європейський підхід фінансування розвитку АПК. *Агросвіт*, 19, 5-10].
10. Maryna, A. (2019). Derzhavne finansuvannia ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy [State financing of the agro-industrial complex of Ukraine: current status and prospects]. *Molodyi vchenyi*, 11(2), 546-551 (in Ukrainian)
[Марина, А. (2019). Державне фінансування агропромислового комплексу України: сучасний стан та перспективи. *Молодий вчений*, 11(2), 546-551].
11. Republique Francaise. (2022). *Delegation interministerielle a l'aménagement et a la competitivite des territoires*. Retrieved from <https://www.vie-publique.fr/ressources/mots-cles/delegation-interministerielle-lamenagement-et-la-competitivite-des-territoires>
12. The German Cooperative and Raiffeisen Confederation. (2022). About. Retrieved June 1, 2022 from <https://www.dgrv.coop/about-us/>

13. U. S. Department of Agriculture. (2022). *FY 2021. Performance Report*. Retrieved from <https://www.usda.gov/sites/default/files/documents/usda-fy-2021-performance-report.pdf>
14. Zakharin, S. (2020). Derzhavne rehuliuвання finansuvannya investytsiinoi ta innovatsiinoi diialnosti u ahropromyslovomu kompleksi [State regulation of financing of investment and innovation activities in the agro-industrial sector]. *Ekonomika i upravlinnia*, 2, 85-90 (in Ukrainian)
[Захарін, С. (2020). Державне регулювання фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у агропромисловому комплексі. *Економіка і управління*, 2, 85-90].